

Politiku saskaņotība attīstībai

Politiku saskaņotība attīstībai ir:

pieeja, kas liek visas valsts politikas, kas ietekmē citas valstis un to iedzīvotājus, pieskaņot attīstības mērķim - nabadzības izskaušanai

Jomas, kur īpaši svarīga politiku saskaņotība

tidzniecības un finanšu

drošības

klimate pārmaiņu

migrācijas

pārtikas drošības

Politiku saskaņotības mehānismi

ex-ante ietekmes izvērtējumi (anotācijās)

dialogu ar partnervalstu pārstāvjiem

PSA ieviešanas monitorings

pārsūdzības mehānismi

attīstības ietekmes monitorings

VIEDOKĻA RAKSTS POLITIKU SASKAŅOTĪBA ATTĪSTĪBAI

Pasaulē 2015. gada dzīvos vairāk kā 7 miljardi cilvēku. Ja Pasaule būtu ciems, kurā dzīvotu 100 cilvēki, tad proporcionāli šī brīža apstākļiem, 48 cilvēku saņemtu mazāk par 2 ASV dolāriem dienā, bet katrs otrais bērns dzīvotu nabadzībā, 1 cilvēks mirtu no bada, 15 nesaņemtu pietiekamu uzturu, 13 nebūtu pieejas tīram dzeramajam ūdenim, bet 23 nebūtu pieejas patvērumam.¹ bet tikai nelielai daļai ciema iedzīvotāju dzīves līmenis būtu atbilstošs Latvijas iedzīvotāju dzīves līmenim pieejas resursiem, veselības aprūpei un izglītībai ziņā. Attīstības sadarbība paredz, ka sarežģītajā un savstarpēji saistītajā pasaulē tikai savstarpēji sadarbojoties ir iespējams panākt, ka visi 100 globālā ciema iedzīvotāji spēj nodrošināt sev cilvēka cienīgus dzīves apstākļus. Attīstības sadarbības galvenais mērķis tāpēc ir novērst nabadzību, nodrošināt visu cilvēku labklājību, drošību un tiesību ievērošanu visā pasaulē. Laika gaitā ir kļuvis skaidrs, ka tas nav iespējams tikai īstenojot projektus vai sniedzot finansiālu atbalstu nabadzīgākām valstīm. Ja vienlaikus netiek pētīts un strādāts, lai mazinātu citu, nabadzību veicinošu politiku, ietekmi uz nabadzīgākajām valstīm, plaša starp pārtikušajām un nabadzīgajām pasaules daļām palielinās.

Politiku saskaņotība attīstībai (PSA) ir pieeja, kas atbild uz vajadzību nodrošināt visaptverošu ilgtspējīgu attīstību. Tā paredz, ka valdībām jāspēj radīt tādas politikas, kas (1) nepieļauj negatīvu šo politiku ietekmi uz citu valstu centieniem

mazināt nabadzību un sasniegt citus attīstības mērķus; (2) rada iespējas veicināt attīstības mērķu sasniegšanu, sadarbojoties pāri sektoriem. Tas nozīmē, ka nav pieļaujama “ar vienu roku dodam, ar otru ņemam” politika, kad, no vienas puses, tiek ieguldīti līdzekļi attīstības sadarbības projektos, kam jāizskauž nabadzība, bet no otras puses, tiek apgrūtinātas iespējas attīstīties un iegūt resursus pašiem projektu saņēmējiem. Ilustrējoši tipisks gadījums varētu būt donorvalsts ieguldījums saņēmējvalstī, piemēram, apmācot lauksaimniekus uzņēmējdarbības prasmēs, vienlaikus tirdzniecības jomā neļaujot eksportēt saņēmējvalsts lauksaimniekiem - uzņēmējiem savus produktus uz donorvalsti. Tādejādi partnervalsts iedzīvotājiem, kam it kā tiek piedāvāta palīdzība, netiek ļauts pašiem nodrošināt savu attīstību, bet saņemt nelielu daļu no tā, ko būtu iespējams iegūt, ja būtu pieejams eksporta tirgus.

Politiku saskaņotība attīstībai nav jauns princips ne ES, ne globālajā politiku veidošanā, tomēr tikai pēdējo gadu laikā tiek arvien aktīvāk domāts, kā to varētu institucionalizēt un ieviest kā normu politiku plānošanā un gatavošanā.

Šajā viedokļa rakstā sniegts ieskats politiku saskaņotības vēsturē un galveno institūciju darbā ar PSA, lauka piemēros par PSA nepieciešamību praksē un PSA ieviešanas mehānismos. Visbeidzot sniegti ieteikumi PSA ieviešanai Latvijā.

¹ http://www.100people.org/statistics_100stats.php?section=statistics

Politiku saskaņotība attīstībai ES un globāli

Pirmo reizi politiku saskaņotība (gan ne īpaši attīstībai) **ES dokumentos** ir minēta Māstrihtas līgumā 1992. gadā, minot nepieciešamību pēc īpašas dažādu ES politiku koordinācijas, papildinātības, saskaņotības (angliski saucot to par trīs "C" - coordination, complementarity, coherence). Politikas saskaņotības attīstības aspekts ir īpaši minēts un nostiprināts 2009. gada Lisabonas līgumā

208. punktā: "Savienība ņems vērā attīstības sadarbības mērķus, ieviešot politikas, kas ietekmē attīstības valstis."²

Pirmo reizi gan PSA nosaukta tieši par "politiku saskaņotību attīstībai" 2005. gada ES Vienošanās par attīstību, kur ā

Kopš tā laika politiku saskaņotība attīstībai ir minēta 2009., 2012. un 2013. gada Padomes Secinājumos. Ir bijusi izveidota arī PSA Darba programma 2010. - 2013. gadam. ES arī iestājas par PSA iekļaušanu Post-2015 ietvarā.³

2015. gadā publicētajā Eiropas Attīstības ziņojumā⁴ PSA lielā ietekme un vērtība ir bijis viens no galvenajiem secinājumiem – šeit uzsvērts, ka atbilstošas politiku reformas var nozīmīgi samazināt finansēšanas nepieciešamību attīstībai.

Kopumā PSA attīstību ES ietvaros var iedalīt trīs posmos:

- 1) Deviņdesmitajos gados par to bija maz diskusiju politiku līmenī un dalībvalstis necentās strādāt ar trīs "C", kā to paredzēja Māstrihtas

vienošanās. NVO uzsāka spiedienu uz valdībām.

- 2) Divtūkstošajos gados šis koncepts tika atkārtoti uzsvērts Eiropas Vienprātībā par attīstību⁵, kā arī tika uzsākta PSA uzraudzība divgadējos ES PSA ziņojumos. Pirmās dalībvalstis sāka strādāt un pētīt PSA iespējas. Tika arī ieviesti pirmie mehānismi PSA izvērtēšanai.
- 3) Šajā desmitgadē ir vēlreiz atkārtoti solījumi un apņemšanās un tiek meklēta atbilde, "kā" PSA ieviest.

Politiku saskaņotība attīstībai ir bijis arī **Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (ESAO)** interešu loka jautājums. Attīstības palīdzības komitejas (DAC – Development Assistance Committee) savā 1996. gada stratēģijā "Veidojot 21. gadsimtu: attīstības sadarbības piensums" apņēmas "pielikt pūles, lai sasniegtu saskaņotību starp attīstības palīdzības un citām politikām, kas ietekmē attīstības valstis"⁶. Kopš tā laika ESAO ir licis PSA savas attīstības sadarbības efektivitātes politikas priekšplānā, izveidojot 2007. gadā pat īpašu PSA vienību un programmu ESAO ietvaros. ESAO darbs ir bijis vērsts gan uz izpratnes par PSA veidošanu savu dalībvalstu starpā, gan arī uz šī koncepta ietveršanu Post-2015 ietvarā.

Globālajā līmenī politiku saskaņotība attīstībai nav jaunums. 2002. gada Monterejas Samitā, kur tika spriests par attīstības finansēšanu, vienojās īpaši

² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=OJ:C:2007:306:TOC>

³ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/146311.pdf

⁴ <http://ecdpm.org/publications/european-report-on-development-2015/>

⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:r12544>

⁶ <http://www.oecd.org/dac/2508761.pdf>

strādāt pie sistēmiskiem jautājumiem – uzlabojot starptautisko monetāro, finansiālo un tirdzniecības sistēmu saskaņotību ar attīstības mērķiem.⁷ PSA kā būtiska sistēmisko jautājumu sastāvdaļa tika uzsvērtā arī 2008. gada Dohas deklarācijā attīstības finansēšanai.⁸

Latvijā politiku saskaņotība attīstībai līdz šim nav tikusi specifiski aprakstīta un iekļauta nacionāla vai vietēja līmeņa

politikas dokumentos, izņemot tās pieminēšanu kā vienu no politikas un darbības rezultātiem (pieaug Latvijas sniegtās palīdzības efektivitāte -> Latvijas attīstības politikas saskaņotība ar citām politikas jomām). Attīstības sadarbības politikas pamatnostādņēs laika posmam no 2011. gada līdz 2015. gadam.⁹

Politiku saskaņotība praksē

ES Kopējā lauksaimniecības politika nosaka subsīdijas un platību maksājumus ES zemniekiem, ļaujot tiem pasaules tirgos konkurēt ar lētāku produkciju. Tas, savukārt, nozīmē, ka nabadzīgāko valstu zemnieki šajos tirgos nevar piedalīties uz vienādiem nosacījumiem. Vienlaikus tirdzniecības liberalizācija, kam būtu jāatver ES tirgus partnervalstīm, atver arī šo valstu tirgu ES valstīm. Ņemot vērā subsidētos ES produktus, to cena ir lētāka arī par partnervalstu produktu cenu, kas nereti nozīmē pat veseru sektoru izzušanu partnervalstīs (piensaimniecība, putnu audzēšana)¹⁰.

Ar lauksaimniecības jomu cieši saistīta arī **tirdzniecības joma**. Šobrīd viens no aktuālākajiem jautājumiem Eiropas Savienībā ir Ekonomiskās partnerības līguma ar Rietumāfriku ratifikācijas ES un Rietumāfrikas parlamentos. Šis līgums paredz tirdzniecības brīvās zonas izveidi starp ES un Rietumāfrikas reģiona valstīm, kur no 16 valstīm 12 tiek klasificētas kā vismazāk attīstītās valstis. Līdz šim vismazāk attīstītajām valstīm ES tirgus jau

ir bijis atvērts Everything But Arms režīma ietvaros, izmantojot tirdzniecību kā rīku attīstībai. Tomēr ES uzstāja uz nepieciešamību parakstīt Ekonomiskās Partnerības līgumu ar Rietumāfrikas reģionu, mainot arī tirdzniecības nosacījumus arī ar vismazāk attīstītajām valstīm. Atbilstoši līguma nosacījumiem, Rietumāfrikas valstīm 20 gadu laikā jāatceļ muitas nodokļi 75% tarifa pozīciju (tomēr salīdzinot tarifa pozīcijas ar eksportētajiem ES produktiem, liberalizācija attieksies uz 82% eksporta produktu). Lai arī līgums attiecas tikai uz ne-lauksaimniecības produktu tirdzniecību, pēc Dienvidu centra aprēķiniem, tarifu samazināšanas dēļ Rietumāfrikas reģiona valstis zaudēs vairāk kā 746 miljonus euro fiskālo ieņēmumu gadā pirmos piecus gadus, bet jau 1,9 miljardus euro gadā pārējas perioda beigās.¹¹ Līdz šim iecerētie kompensācijas mehānismi nespēj nosegt pat pusi no zaudējumu apjoma. Šī līguma ratifikācija arī nozīmē, ka līdz šim reģiona attīstībā ieguldītā nauda kļūst bezjēdzīga, jo līdzšinējie sasniegumi nevar tikt turpināti.

⁷ <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>

⁸ http://www.un.org/esa/ffd/doha/documents/Doha_Declaration_FFD.pdf

⁹ <http://www.mfa.gov.lv/data/file/AS1.pdf>

¹⁰ http://lapas.lv/wp-content/uploads/2010/04/FL_Labaka_politiku_saskanotiba_Rostoks.pdf

¹¹ <http://www.concordeurope.org/coherent-policies/trade-coherent-policies/item/424-spotlight-2015-the-epa-between-the-eu-and-west-africa-who-benefits>

Savukārt **ES bioenerģijas politika** ir labi izpētīts gadījums PSA kontekstā – subsidējot biodegvielas ražošanu uz lauksaimniecībā saražojama materiāla (rapšu vai kukurūzas) bāzes, ir stipri palielinājusies interese par šo izejvielu augu audzēšanu. Paplašinot zemju apmēru, kur audzēt rapsi un kukurūzu biodegvielai, tiek atņemtas lauksaimniecības zemes pārtikas ražošanai. Tāpat, paplašinot šo kultūru audzēšanu, zeme nereti tiek meklēta ārpus ES teritorijas, atņemot to vietējiem iedzīvotājiem, kas cīnās par zemes tiesībām valstīs, kur tādas tradicionāli formāli nav pastāvējušas, apdraudot vietējo iedzīvotāju pārtikas drošību un samazinot bioloģisko daudzveidību šajās ekosistēmās. Viens no šādiem dokumentētajiem gadījumiem bija Lielbritānijas uzņēmuma Sun Biofuels darbība Kisarawe reģionā Tanzānijā. 2006. gadā uzņēmums šajā reģionā atņēma zemi vietējiem zemniekiem 11000 futbollaukumu apmērā, solot ieguldīt sabiedriskajos pakalpojumos – skolu un slimnīcu celtniecībā. Šie solījumi netika pildīti. Tāpat, neilgi pēc darbības uzsākšanas, no darba plantācijās tika atlaisti arī vietējie iedzīvotāji, tādejādi nepildot arī solījumus par darba vietām.¹²

Šobrīd gan ES ir noteikusi ierobežojumus biodegvielas apjomam, kas iegūta no augiem, kā arī lēmusi pirmās paaudzes biodegvielas subsidēšanas pārtraukšanu pēc 2020. gada, veicinot progresīvu biodegvielas ražošanu no atkritumiem.

ES arvien vēl turpina atbalstīt **nodokļu oāzes** un neatbalstīt starpvaldību ANO līmeņa nodokļu vadības orgāna izveidi efektīvākai attīstības finansēšanai.

Nodokļu oāzes ļauj ES uzņēmumiem izvairīties no nodokļu nomaksas valstīs, kur šie uzņēmumi darbojas. Piemerām, Lielbritānijas Associated British Foods filiāle Zambia Sugar Plc ir lielākais cukura ražotājs Āfrikā. Zambijā kompānijai pieder lielākā cukura ražotne, no kurienes cukurs nonāk gan Āfrikas, gan ES valstīs. Kompānijas peļņa pēdējo gadu laikā ir bijusi 18 ASV dolāru gadā, taču Zambijas nodokļu sistēmā šī kompānija no 2008. - 2010. gadam, piemēram, neiemaksāja ne centu. Netālu no fabrikas tirgū strādājošie zambieši, kas parasti nopelna līdz 4 dolāriem dienā, savukārt, ik dienas ienākuma nodokļos nomaksā 0,20 ASV dolārus.¹³ Tā individuālie komersanti Zambijā spēj samaksāt nodokļos lielākas summas par starptautiskiem miljonus pelnošiem uzņēmumiem. Lai arī tiek daudz runāts Post-2015 mērķu kontekstā par nepieciešamību mobilizēt iekšzemes resursus attīstībai, tas ir gandrīz neiespējami valstīs, kur darbojas uzņēmumi, kam ir iespēja nemaksāt atbilstošus nodokļus. Ņemot vērā, ka Eiropas Savienībā ir dibinātas un reģistrētas liela daļa no pasaules lielākajām starptautiskajām kompānijām, kā arī šeit darbojas vairākas nodokļu oāzes, ES jāuzņemas daļa no atbildības par nespēju nodrošināt iespējas pašmāju resursu mobilizācijai partnervalstīs. Šībrīža ES politika attiecībā uz nodokļu oāzēm ir pretrunā ar PSA, ES ir iespēja to mainīt iestājoties par starpvaldību nodokļu vadības orgāna izveidi, partnervalstu iesaisti nodokļu informācijas apmaiņā un veicinot korporatīvo caurspīdīgumu.¹⁴

¹² <http://www.concordeurope.org/publications/item/259-spotlight-on-eu-policy-coherence-for-development>

¹³ <http://www.concordeurope.org/publications/item/259-spotlight-on-eu-policy-coherence-for-development>

¹⁴ <http://www.concordeurope.org/coherent-policies/financing-for-development/item/427-spotlight-2015-the-role-of-the-eu-in-ensuring-global-tax-justice>

PSA fokusa jomas

Sākotnēji ES identificēja 12 jomas, kuās nepieciešams īpaši ieviest un uzraudzīt PSA: tirdzniecības, vides, klimata pārmaiņu, drošības, lauksaimniecības, zivsaimniecības, nodarbinātības, migrācijas, zinātnes un pētniecības, transporta, enerģētikas, informācijas sabiedrības¹⁵. Vēlāk 2009. gada Eiropas Komisijas komunikācijā Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomiskajai un sociālajai komitejam un Reģionu komitejai par Politiku saskaņotību attīstībai – izveidojot politikas ietvaru vis-savienības pieejai (COM(2009))¹⁶ tika uzsvērts, ka šāds plašs 12 jomu fokuss nav efektīvs un nenes nepieciešamos rezultātus, tāpēc tika nolemts prioretizēt mazāku skaitu jomu, lai varētu efektīvāk risināt šo jomu jautājumus.

Jomas, kurās tika izlemts fokusēt ES PSA centienus:

- tirdzniecības un finanšu joma;
- klimata pārmaiņas;
- pārtikas drošība;
- migrācija;
- drošība.

Atbilstoši šīm jomām arī ir tikuši veidoti visi turpmākie Eiropas Komisijas ziņojumi par PSA (kopš 2007. gada ziņojumi tiek gatavoti reizi divos gados).

PSA mehānismi

ES un dalībvalstu starpā ir sadalītas vairākas jomas, kas ir vai nu ES ekskluzīvā kompetencē, dalītā kompetencē ar dalībvalstu valdībām, atbalstošā vai koordinējošā kompetencē. Piemēram, muitas jautājumi, konkurences, monetārā, kopējās zivsaimniecības jūras bioloģisko resursu konservācijas un komerciālā politika ir ES ekskluzīvā kompetencē. Iekšējā tirgus, sociālā, lauksaimniecības, kopējā zivsaimniecības, vides, patērētāju aizsardzības, transporta, enerģētikas, attīstības sadarbības u.c. politikas ir dalītā ES un dalībvalstu kompetencē. Kultūras, tūrisma, civilās aizsardzības, jaunatnes u.c. politikās ES ir tikai konsultatīva kompetence. Bet ekonomikas, nodarbinātības un sociālās politikas ir jomas, kurās ES koordinē dalībvalstu

atbilstošās politikas.¹⁷ Atbilstoši kompetencēm, ES un dalībvalstīm ir jāuzņemas ekskluzīvas un dalītas atbildības PSA nodrošināšanai attiecīgajās jomās, izmantojot atbilstošākos PSA ieviešanas mehānismus.

ES Padomes 2013. gada 12. decembra Secinājumi par politiku saskaņotību attīstībai¹⁸ uzsvēra ES Delegāciju lomu sniegt atgriezenisko saiti jautājumos, kas saistīti ar politiku saskaņotību attīstībai, veicinot dialogu ar vietējām iedzīvotāju grupām (stakeholders) par ES politiku ietekmi uz valstīs notiekošo. Tāpat šie secinājumi iezīmē, ka nepieciešams turpināt darbu pie PSA mērīšanas un uz pierādījumiem balstītas pieejas PSA ziņošanā, aprēķinot nesaskaņotības izmaksas. Ir jāuzlabo arī mērķu un

¹⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:r12544>

¹⁶ [http://aei.pitt.edu/37883/1/COM_\(2009\)_458_final.pdf](http://aei.pitt.edu/37883/1/COM_(2009)_458_final.pdf)

¹⁷ <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/competences/faq>

¹⁸ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/140063.pdf

indikatoru kvalitāte. Secinājumi aicina strādāt pie PSA ieviešanas ex-ante¹⁹ novērtējumos, uzsverot attīstības dimensiju ES ietekmes novērtējumos, ilgtspējīgas attīstības novērtējumos un rezultātu izvērtējumos.

Visbeidzot, Padomes secinājumi noteica Eiropas Komisijai un Eiropas Ārējās darbības dienestam EĀDD (European External Action Service - EEAS) kopā ar dalībvalstīm no 2014. gada sākuma gatavot un pārsūtīt tupmākos politiku piedāvājumus PSA jomā, atbilstoši Komisijas divgadu darba programmām, atbilstošajām Padomes struktūrām.

Lielā mērā šie secinājumi saskanēja arī ar 2013. gada Eiropas Komisijas ziņojumu²⁰, kur tika minēts, ka viens no būtiskākajiem un sarežģītākajiem jautājumiem ir PSA institucionalizācija. Ietekmes novērtējumi šeit tiek nosaukti kā galvenie rīki, lai veicinātu PSA jaunās politiku iniciatīvās. Ziņojums arī aicina atbalstīt tematiskus pētījumus PSA jomā, kā arī neatkarīgus PSA ieviešanas pētījumus, lai nepaļautos tikai uz valstu pašvērtējumiem šajā jomā.

Mehānismi un rīki, kas tiek uzskatīti par efektīvākajiem un kas būtu jāievieš PSA nodrošināšanai ir:

(1) vadlīnijas valdībām, multi- un transnacionālām kompānijām un citiem spēlētājiem par izpēti, uzraudzības un ziņošanas mehānismiem, lai ļauj uzraudzīt un ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu attiecībā pret PSA visos līmeņos un visās jomās;

(2) ietekmes izvērtējumi – ex-ante sociālās, vides un ekonomiskās

ietekmes novērtējumi, gatavojot politiku priekšlikumus jomās, kas ietekmē valstis ārpus ES;

(3) dialogs par politiku ietekmi ar partnervalstu pārstāvjiem – lai veicinātu informāciju un zināšanas par ES un citu valstu politiku ietekmi uz partnervalstīm, svarīgi veidot uzticībā balstītu dialogu ar tiem, kurus šīs politikas visvairāk ietekmē. Papildus šim dialogam būtu nepieciešams ieviest arī pārsūdzības mehānismus, kur tie, kas ir cietuši no politiku negatīvas ietekmes uz attīstības iespējām, var ziņot un saņemt kompensācijas par radītajiem zaudējumiem vai panākt izmaiņas politikā;

(4) attīstības ietekmes monitorings, kas jau, piemēram, ir iekļauts ES politikas plānošanas un īstenošanas procesā kā daļa no uzraudzības un izvērtēšanas sistēmām, taču līdz šim neskata tieši ietekmi uz attīstības mērķiem, daļēji tāpēc, ka līdz šim arī ir trūcis ekspertīzes, lai šādu izvērtējumu veiktu;

(5) PSA ieviešanas monitorings, ziņojot par to, kādas iniciatīvas un mehānismi darbojas, lai novērstu nesaskaņotas politikas.

Dažādas ES valstis ir ieviesušas dažādus PSA mehānismus. Somijā, piemēram, darbojas Attīstības politikas komiteja, kas publicē ziņojumus, kur tiek iekļauti arī PSA jautājumi. Luksemburgā, savukārt, NVO un ministrijas ir apvienojušās PSA koalīcijā, gatavojot regulāru PSA ziņojumu. Nīderlandes Ārlietu ministrijā darbojas atsevišķa vienība, kas uzrauga

¹⁹ *Ex-ante* – iepriekšējs ietekmes novērtējums (tiek izvērtēta iespējamā un paredzamā projekta ietekme)

²⁰ https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/pcd-report-2013_en.pdf

PSA.²¹ Tomēr visi minētie un daudzi citi piemēri no ES valstīm norāda, ka ir vienkāršāk izveidot PSA uzraudzības struktūras, nekā nodrošināt *ex-ante* un *ex-post* politiku izvērtējumus, vai ieviest pārsūdzības mehānismus. Savukārt, attiecībā uz monitorēšanu, viens no galvenajiem izaicinājumiem ir skaidru un izmērāmu sasniedzamo PSA mērķu un indikatoru definēšana, kas apgrūtina arī citu PSA mehānismu ieviešanu.²²

Latvijā par politiku saskaņotības attīstībai ieviešanas mehānismiem līdz šim ir runāts ļoti maz. Lielākoties LAPAS ir aprakstījušas savas mājaslapas resursos PSA ideju. Tā arī ir izskanējusi Post-2015 ietvaros un dažādās sarunās ar Ārlietu ministrijas pārstāvjiem, taču reālas darbības PSA ieviešanai Latvijas politikas plānošanas procesā līdz šim nav ieviestas. Latvijai šobrīd pieejamākais un iespējamākais mehānisms PSA ieviešanai ir sākotnējās (*ex-ante*) ietekmes novērtējuma ziņojums (Latvijā – anotācija) tiesību aktu projektos.

Šobrīd, izvērtējot tiesību akta projektus Latvijā, veic sākotnējās ietekmes izvērtēšanu, lai informētu lēmējus un citus ieinteresētos cilvēkus par projekta radīto ietekmi un sekām. Papildus šim izvērtējumam šeit ietver arī informāciju par sabiedrības līdzdalību projekta izstrādē. Ietekmes izvērtēšanā iekļauj: projekta izstrādes mērķi un nepieciešamību, t.sk. iespējamās alternatīvas; efektivitāti mērķa sasniegšanā; prasību un izmaksu samērīgumu pret ieguvumiem; ietekmi uz makroekonomisko vidi; ietekmi uz uzņēmējdarbības vidi; ietekmi uz administratīvajām procedūrām un to izmaksām; sociālo ietekmi; ietekmi uz vidi;

fiskālo ietekmi uz valsts budžetu un pašvaldību budžetiem; ietekmi uz spēkā esošo tiesību normu sistēmu un LR starptautiskajām saistībām; ietekmi uz spēkā esošo tiesību normu sistēmu un LR starptautiskajām saistībām; ietekmi uz pārvaldes iestāžu funkcijām un cilvēkresursiem; izpildes nodrošināšanu; ietekmi uz valsts un pašvaldību informācijas sistēmām un ar to saistīto papildu finansējumu, kas nepieciešams izmaiņu nodrošināšanai informācijas sistēmās; ietekmi uz veselību, iekļaujot informāciju par to, vai tiesiskais regulējums ietekmēs vai neietekmēs cilvēku veselību, nodrošinās vienlīdzīgas tiesības un iespējas veselības jomā, radīs jaunas tiesības un uzliks jaunus pienākumus veselības jomā. Ja tiek apstiprināts vai pieņemts starptautisks līgums vai tā projekts, izvērtējumā jānorāda arī šī līguma vai līguma projekta mērķi un būtība.²³ Ja projekts kādu no uzskaitītajām jomām neskar, anotācijas attiecīgajā ailē norāda, ka projekts šo jomu neskar.

Kā saprotams no anotācijā iekļautajām izvērtējuma jomām, līdz šim *ex-ante* izvērtējumos Latvijā PSA nav tikusi ņemta vērā. To iekļaujot anotācijā, tam būtu nepieciešama jauna anotācijas sadaļa vai arī to varētu skatīt, vērtējot projekta ietekmi uz Latvijas starptautiskajām saistībām, kur gan šis PSA aspekts varētu arī viegli visa cita starpā pazust.

Vienlaikus politikas plānošanas dokumentos PSA jautājumi varētu tikt iekļauti jau situācijas paraksta sadaļā.

Pārsūdzības un *ex-post* ietekmes izvērtējuma mehānismu ieviešanai pagaidām Latvijā vēl trūkst gan izpratnes,

²¹ https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/presentation-european-experience-on-pcd-20140612_en_0.pdf

²² <http://ecdpm.org/publications/policy-coherence-indicators-eu/>

²³ <http://likumi.lv/doc.php?id=203061>

gan resursu, tie drīzāk būtu jāstiprina un jānodrošina ES līmenī.

Ieteikumi rīcībai

Līdz ar Latvijas galvenās iespējas, uzsākot ieviest PSA ir:

- 1) veidot izpratni dažādu jomu politiku vidū par attīstības mērķiem un PSA kā iespēju to sasniegt, neieguldot papildus līdzekļus;
- 2) veidot izpratni pilsoniskajā un plašākā sabiedrībā par PSA un attīstības jautājumiem;
- 3) sekot līdzi lēmumiem, kas tiek pieņemti nacionālā un ES līmenī un iesaistīties tur, kur plānotās politikas varētu radīt negatīvu ietekmi;
- 4) strādāt, lai ieviestu vismaz tiesību aktu projektu ex-ante ietekmes izvērtējumos sadaļu par PSA – skaidrojot Valsts kancelejai un citiem ierēdņiem gan Lisabonas vienošanās noteiktās saistības PSA jomā, gan PSA izvērtējuma būtību un procesu;
- 5) iesaistīties ex-ante ietekmes izvērtējumu PSA jomā

metodoloģijas gatavošanā, nodrošināt kvalitatīvus un pietiekami vienlārši veicamus ietekmes izvērtējumus.

Politiku saskaņotība attīstībai ir iespēja nodrošināt godīgāku ES politiku valstīs ārpus ES. Tā arī ļauj valstīm pašām parūpēties par savu iedzīvotāju labklājību, veselības aprūpi, pārtikas drošību un citiem būtiskiem pakalpojumiem. Tas nozīmē, ka politiku saskaņotība attīstībai ļauj ietaupīt resursus un mazināt negatīvo attīstības ietekmi uz valstīm, kur attīstība tiek veicināta, balstoties uz donorvalstu, nevis saņēmēju noteikumiem.

Neskatoties uz pierādīto PSA pozitīvo ietekmi uz attīstības mērķiem, PSA ieviešana ir sarežģīta, jo tas nav tikai tehnisks jautājums. PSA ir politisks jautājums, tam nepieciešama politiskā griba un apņemšanās. Gan nacionālā, gan ES līmenī tieši politiskās gribas radīšana ir būtiskākais PSA jomā darāmais.

Materiāls izstrādāts Latvijas Platformas attīstības sadarbībai projekta "Glokalizācija – vietējā atslēga globālai attīstībai. Eiropas gads attīstībai 2015 un ES Prezidentūras projekts Latvijas ES Prezidentūrai 2015" ietvaros ar Eiropas Savienības (90%), Sabiedrības integrācijas fonda (5,42%) un Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas (4,58%) finansiālu atbalstu. Autore: Kristīne Ļeontjeva. Par materiāla saturu atbild tā autore un tas nekādā veidā neatspoguļo Eiropas Savienības oficiālo viedokli.

Vairāk informācijas www.lapas.lv

Projekta īstenotājs:

Projektu līdzfinansē:

Latvijas Republikas
Ārlietu ministrija

Sabiedrības integrācijas
fonda

Projekta aktivitāšu ieviesēji:

homo ecos:

Latvijas Lauku forums

